

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ စကားထာများ

အမ်ဆိုင်းဘူ *

စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းသည် မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း၊ မြစ်ကြီးနားမြို့တွင်နေထိုင်ကြသော ကချင်တိုင်းရင်းသားများအနက် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ဘာသာစကားရှိ စကားထာများကို သုတေသနပြုထားသောစာတမ်းဖြစ်ပါသည်။ စကားထာများမှတစ်ဆင့် တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စုတို့၏ ဓလေ့ရိုးရာကို တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။ ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ နေ့စဉ်သုံးစကားတွင် သုံးစွဲနေသောစကားများထဲမှ စကားထာများကို စာတစ်စောင်ပတ်ချပ်အဖြစ် သုတေသနပြုထားသူ မရှိသေးပါ။ စကားထာ၏ သဘောကပင် စကားကို ပရိယာယ်ဖြင့် ပြောဆိုရသည့်အတွက် ဆိုလိုချက်ကို ဖော်ထုတ်နိုင်ရန် ခဲယဉ်းလှပါသည်။ ထိုသို့ ဖော်ထုတ်နိုင်ခြင်းမရှိပါက ယင်းစကားများသည် ပျောက်ကွယ်သွားနိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ စကားထာများကို ဘာသာစကားရှုထောင့်မှ စနစ်တကျ သုတေသနပြုထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ သုတေသနပြုရာတွင်လည်း ကွင်းဆင်းလေ့လာမှု၊ ဆွေးနွေး မေးမြန်းမှု၊ အသံသွင်းယူမှု၊ ဓာတ်ပုံအထောက်အထားများရယူမှု စသည်ဖြင့် သုတေသနဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို စုဆောင်းခဲ့ပါသည်။ ဤသို့ လေ့လာခြင်းဖြင့် ဂျိန်ဖော့တိုင်းရင်းသားတို့၏ စာပေဖွံ့ဖြိုးမှုနှင့် ဘာသာစကားအကျိုးဖြစ်ထွန်းမှုတို့အတွက် ရည်ရွယ်ပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရများ - ကချင်၊ ဂျိန်ဖော့၊ ဘာသာစကား၊ နေ့စဉ်သုံးစကား၊ စကားထာ၊ ဝေါဟာရ၊ တိုင်းရင်းသား၊ မျိုးနွယ်စု

နိဒါန်း

ဤစာတမ်းသည် မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း၊ မြစ်ကြီးနားမြို့တွင်နေထိုင်ကြသော ကချင်တိုင်းရင်းသားများအနက် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ဘာသာစကားရှိ စကားထာများကို သုတေသနပြုထားသော စာတမ်းဖြစ်ပါသည်။ စကားထာဟူသည် ဆလိုသည့်အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဝှက်ကာမေးမြန်းသည့် ဉာဏ်စမ်းအမေးသဘောဖြစ်သည်။ စကားထာသည် ဘာသာစကားတိုင်း၌ရှိသည်။ ထိုစကားထာများမှ တစ်ဆင့် လူမျိုးတို့၏ ရိုးရာဓလေ့များနှင့် ယဉ်ကျေးမှုများကို တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။ ယခုတင်ပြသော စာတမ်းတွင်လည်း ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ စကားထာများမှတစ်ဆင့် ၎င်းတို့၏ ရိုးရာဓလေ့များကို ဗဟုသုတဖြစ်ဖွယ်၊ စိတ်ဝင်စားဖွယ်အဖြစ် လေ့လာတင်ပြထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဤသို့လေ့လာခြင်းဖြင့် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာဓလေ့ယဉ်ကျေးမှုများနှင့် ၎င်းတို့၏ ဘာသာစကား အကျိုးဖြစ်ထွန်းမှုတို့ကို ရည်ရွယ်ပါသည်။

၁။ သုတေသနအင်္ဂါရပ်များ

ဤစာတမ်းကို ပြုစုရာတွင် သုတေသနအင်္ဂါရပ်များ၊ စံချိန်စံညွှန်းများနှင့် ကိုက်ညီမှုရှိစေရန် အတွက် အောက်ပါ သုတေသနဆိုင်ရာ အချက်အလက်များနှင့်အညီ ပြုစုထားပါသည်။

- (က) စာပေလေ့လာဆန်းစစ်မှု
- (ခ) ပြုစုရခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်
- (ဂ) လေ့လာမှုနယ်ပယ်နှင့် အမေးခံပုဂ္ဂိုလ်များ
- (ဃ) သုတေသနနည်းလမ်း
- (င) သုတေသနအစီအစဉ်

* လက်ထောက်ကထိက၊ မြန်မာစာဌာန၊ မြစ်ကြီးနားတက္ကသိုလ်

(က) စာပေလေ့လာဆန်းစစ်မှု

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ စကားထာများနှင့် ပတ်သက်၍ ရှေ့ကလေ့လာခဲ့ကြသူများနှင့် လေ့လာခဲ့ကြသော အချက်အလက်များကို စာတမ်းတစ်စောင်၏ အင်္ဂါရပ်နှင့်အညီ အကျဉ်းမျှတင်ပြပါမည်။

- ဘီဇက်ဇော်လီ။ ၂၀၁၆။ WUNPAWNG လို့ခေါ်တဲ့ကချင်လူမျိုး။ ရန်ကုန်။ ပန်းလက်ဆောင်စာပေ။
- မရန်ဘောက်လာ။ ၂၀၁၃။ ခေတ်အမြင်နှင့်ကချင်ယဉ်ကျေးမှု။ မဂ္ဂဇင်းရှိန်ရာစာပေ၊ ကချင်စုရပ်ကွက်၊ မြစ်ကြီးနားမြို့။
- မဲဇာ။ ၁၉၆၃။ ကချင်ရိုးရာသုတပဒေသာ။
- မင်းနိုင်၊ ဦး။ ၁၉၆၃။ သွေးချင်းတို့ပျော်သည့်မြေစာအုပ်။ ရန်ကုန်။ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။
- မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ။ ၁၉၇၁။ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံ တိုင်းရင်းသား ယဉ်ကျေးမှုရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ (ကချင်)။ ရန်ကုန်။ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။
- W. J. S. CARRAPIETT ။ ၁၉၂၉။ မြန်မာနိုင်ငံကချင်လူမျိုးများ။ Rangoon. Supdt., Govt. Printing and Stationary, Burma.
- HANSON, OLA. 1913. THE KACHINS. CAMBRIDGE LIBRARY COLLECTION.

ကချင်တိုင်းရင်းသားများအနက် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ သမိုင်းကြောင်း၊ နေထိုင်ရာဒေသ၊ စီးပွားရေး၊ ဘာသာစကားနှင့်စာပေ၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့်ရိုးရာဓလေ့ စသည်တို့ကို အထက်ပါစာအုပ်များတွင် လေ့လာရေးသားထားသော်လည်း ကချင်တိုင်းရင်းသား ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ရိုးရာဓလေ့ကိထင်ဟပ်နေသော စကားထာများနှင့်ပတ်သက်၍ မည်သူတစ်ဦးတစ်ယောက်မျှ လေ့လာထားသည်ကိုမတွေ့ရပါ။ ထို့ကြောင့် ဤစာတမ်းသည် အသစ်တွေ့ရှိချက်များကို ဖော်ပြထားသော သုတေသနစာတမ်း တစ်စောင် ဖြစ်ပါသည်။

(ခ) ပြုစုရသော ရည်ရွယ်ချက်

တိုင်းရင်းသားတိုင်း၊ မျိုးနွယ်စုတိုင်း မိမိတို့၏ရိုးရာဓလေ့ကို ထင်ဟပ်နေသော စကားထာများကို မှတ်တမ်းတင်ထားရန် လိုအပ်ပါသည်။ ရိုးရာဓလေ့များ မှေးမှိန်ပျောက်ကွယ်သွားသည့်တိုင် ယင်းဓလေ့နှင့်ပတ်သက်ပြီး မှတ်တမ်းတင်ထားသော စကားထာများ ကျန်နေသေးသည့်အတွက် ရိုးရာဓလေ့ကို ပြန်လည်ဖော်ထုတ်နိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့်ကချင် တိုင်းရင်းသားများအနက် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ နေ့စဉ်သုံးစကားများမှ စကားထာများကို သုတေသနပြုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(ဂ) လေ့လာမှုနယ်ပယ်နှင့် အမေးခံပုဂ္ဂိုလ်များ

ကချင်ပြည်နယ်၊ မြစ်ကြီးနားမြို့တွင်နေထိုင်ကြသော ကချင်တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စု (၆)စုရှိသည့် အနက် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ဘာသာစကားမှ ရိုးရာဓလေ့ထင်ဟပ်နေသော စကားထာများကို အလေ့လာခံအဖြစ် သတ်မှတ်ပြီး နယ်ပယ်ကန့်သတ်ထားပါသည်။

တွေ့ဆုံမေးမြန်းခဲ့သော ပုဂ္ဂိုလ်များမှာ ကချင်စာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုအသင်းမှ တာဝန်ရှိ ပုဂ္ဂိုလ်များ၊ ကချင်အဘိဓာန်ပြုစုရေးမှ တာဝန်ရှိပုဂ္ဂိုလ်များ၊ ဘာသာရေးမှ ဆရာတော်များ၊ တောင်ယာလုပ်သူများနှင့် ဒေသခံများကို စကားထာများနှင့်ပတ်သက်၍ အခါအားလျော်စွာ မေးမြန်းခြင်းများ၊ မှတ်သားမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။

(ဃ) သုတေသနနည်းလမ်း

အချက်အလက်ရရှိရေးအတွက် ကချင်ပြည်နယ်၊ မြစ်ကြီးနားမြို့ပေါ်ရှိ ရပ်ကွက်များနှင့်ကျေးလက်ဒေသများသို့ သွားရောက်ပြီး ကွင်းဆင်းလေ့လာမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။ ဓာတ်ပုံအထောက်အထားများ ရယူခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ နှုတ်ပြောစကားများကို အသံသွင်းယူပြီး ပြေပြစ်ဆီလျော်မှုရှိစေရန် အချိတ်အဆက်မိစေရန် စကားပြေဖြင့်ဖော်ပြထားပါသည်။ ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စု၏ ဘာသာစကားမှ ရိုးရာဓလေ့ထင်ဟပ်နေသော စကားထားများကွယ်ပျောက်ရသည့်အချက်ကို ပြဿနာတစ်ရပ်အဖြစ် အဓိကထားပြီး ဖြေရှင်းရာတွင် သုတေသနနည်းနာများအနက် အချက်အလက်ကောက်ယူ စုဆောင်းနည်းကိုအသုံးပြုထားပါသည်။

(င) သုတေသနအစီအစဉ်

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားအတွင်းရှိ ရိုးရာဓလေ့ကို ထင်ဟပ်နေသော စကားထားများကိုလေ့လာတင်ပြရာတွင်

- ဂျိန်ဖော့လူမျိုးနှင့် နေထိုင်ရာဒေသ
- ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားနှင့် ရိုးရာဓလေ့
- စကားထား
- ဂျိန်ဖော့လူမျိုးတို့၏ နေ့စဉ်သုံးစကားများမှ စကားထားများ
- ခြုံငုံသုံးသပ်ချက်

ဟူ၍ ခွဲခြားတင်ပြသွားမည် ဖြစ်ပါသည်။

၂။ ဂျိန်ဖော့လူမျိုးနှင့်နေထိုင်ရာဒေသ

ကချင်လူမျိုးတို့သည် ရှေးယခင်ကာလက မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း ဒေသအနွဲ့အပြားနှင့် ရှမ်းပြည်နယ် မြောက်ပိုင်းဒေသအနွဲ့အပြား၊ စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ အိန္ဒိယအာသံပြည်နယ်တို့တွင် ပြန့်နှံ့နေထိုင်လာခဲ့ကြသည်။ ကချင်လူမျိုးတို့သည် တိဗက်မြန်မာအနွယ်ဝင်များဖြစ်ကြပြီး သီးခြားဘာသာစကား၊ ယဉ်ကျေးမှုအစဉ်အလာဖြင့် အခြားသောတိုင်းရင်းသားများနှင့်အတူ အေးအတူပူအမျှ နေထိုင်လျက်ရှိသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးတစ်မျိုး ဖြစ်ပါသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၄၄၂) ခုနှစ်ခန့်က ရေးထိုးခဲ့သော မြန်မာကျောက်စာများတွင် ကချင် တောင်တန်းဒေသ၌နေထိုင်ကြသော တိုင်းရင်းသားများကို ခခွေးရရစ်ငသတ်ဖြင့် ရေးထိုးထားသည်။ “ကခြင်”ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ကြသည်။ ဤနောက်ပိုင်းတွင် မြန်မာစာပေများ၌ “ကချင်” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “သိန်းဖော” ဟူ၍လည်းကောင်း ဆက်လက်ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ပြန်သည်။ ၁၉ ရာစုပိုင်းသို့ ရောက်သောအခါတွင်လည်း မြန်မာများသာမက ဥရောပတိုက်သားများကပါ ကချင်တောင်တန်းများအားလုံးကို ကချင်ဟူ၍ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲခဲ့ရာ (၁၈၉၁)ခုနှစ်အထိ ဖြစ်လေသည်။ သက္ကရာဇ် (၁၉၀၀)ပြည့်နှစ်နောက်ပိုင်းတွင် ပေါ်ပေါက်လာသော ဘာသာစကားဆိုင်ရာပညာရှင်များက ကချင်တောင်တန်းဒေသရှိ တိုင်းရင်းသားများကို ယင်းတို့ ပြောဆိုသုံးနှုန်းသော စကားအလိုက်ခွဲခြားရာတွင် ဂျိန်ဖော့စကားပြောသူများသာ ကချင်အဖြစ် ကျန်ရစ်၍ အခြားမရူစကား၊ ရဝမ်စကား၊ လီဆူစကား ပြောသူများနှင့် ထိုစကားအုပ်စုများတွင် ပါဝင်သောသူ အားလုံးမှာ လူမျိုးတစ်မျိုးစီ ဖြစ်ခဲ့ရလေသည်။ ထိုသို့ကွဲပြားလာခြင်းကိုပင် အချို့သောပညာရှင်များက လက်ခံခဲ့

သဖြင့် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အပြီးတွင် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော မြန်မာစာပေကျမ်းများ၌ ဂျိန်ဖော့နှင့် သိန်းဖော့ကိုသာ ကချင်အဖြစ် လက်ခံခဲ့ကြသည်။^၁

ကချင် ဟူသောဝေါဟာရမှာ မြေပြန့်မြန်မာများက ခေါ်ဝေါ်သောအမည်ဖြစ်သည်။ ကချင် လူမျိုးများကမူ ယင်းတို့ကိုယ်ကို ယင်းတို့ ‘ဂျိန်ဖော့’ ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲကြသည်။ တရုတ်များကမူ ‘ယေဂျင်’ ဟူ၍ ခေါ်ဆိုကြသည်။ အချို့တရုတ်များက ‘ရှန်ထို’ ဟူ၍ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ မြန်မာရာဇဝင်သမိုင်းများတွင် ‘သိမ်းဖော့’ ဟူ၍ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ အာသံနယ်ဖက်တွင် ကချင်အနွယ်ဝင်တို့ကို ‘စင်းဖိုး’ ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သည်။ ရှမ်းများက ကချင်အနွယ်ဝင်တို့ကို ‘ခန်ဂ’ ဟူ၍ ခေါ်ဆိုကြသည်။ လူ အများစုက ဂျိန်ဖော့များကို ‘ကချင်’ လူမျိုးများဟူ၍ သိရှိနားလည်ထားကြသည်။^၂

ဂျိန်ဖော့အုပ်စု၏ ခံယူချက်အရ ဂျိန်ဖော့ဟူသောစကား၏ အဓိပ္ပာယ်မှာ ‘လူ’ဟူ၍ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့၏စကားဖြင့် ‘မရှာ’ဖြစ်သည်။ ဂျိန်ဆိုသောစကားသည် ဟူ၍လည်းခေါ်သည်။ အဓိပ္ပာယ်မှာ အတည်တကျဖြစ်ပြီး အမြင်ကျယ်လာသည်ဟုဆဲသည်။ ထို့ကြောင့် ဂျိန်ဖော့ဟူသည် အတည်တကျဖြစ်ပြီး အမြင်ကျယ်လာသောလူများဟု အဓိပ္ပာယ်ကောက်နိုင်သည်။

ထို့ပြင် ကချင်ဘာသာစကားဖြင့် ကချင်လူမျိုးကို ‘ဂျိန်ဖော့’ ဟုခေါ်သည်။ ‘ဂျိန်’ ဟူသည် ‘အိုးအိမ်’ အတည်တကျနေထိုင်၍ ကြွယ်ဝချမ်းသာခြင်း’ ဖြစ်၍ ‘ဖော့’ ဟူသည် ‘အသိပညာ ဗဟုသုတပွင့်လင်းခြင်း’ ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ‘ဂျိန်ဖော့’ ဟူသည့်စကားမှာ ‘အိုးအိမ်အတည်တကျ နေထိုင်၍ ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး၊ အသိပညာထွန်းကားသောလူမျိုး’ ဟု အဓိပ္ပာယ်ရပါသည်။^၃

ကချင်ပြည်နယ်တွင် တိုင်းရင်းသားလူမျိုးပေါင်း(၁၀)မျိုးခန့်ရှိရာ ဂျိန်ဖော့တို့သည်လူဦးရေအများဆုံးဖြစ်၍ အတိုးတက်ဆုံးလည်းဖြစ်သည်။ မြစ်ဖျားအထက်ဖက် (မြောက်ဘက်)တွင် နေထိုင်သော ဂျိန်ဖော့များကို ခူးဟုခေါ်ဆိုကြပြီး အောက်ဖက် (တောင်ဘက်)တွင် နေထိုင်ကြသောအနွယ်များကို ဂျိန်ဖော့ဟုခေါ်ဆိုကြသည်။

ဦးမင်းနိုင်၏ သွေးချင်းတို့ပျော်သည့်မြေစာအုပ်တွင် ခူးနှင့်ဂျိန်ဖော့လူမျိုးစု နေထိုင်ရာ ဒေသ ‘ခတ်ခုကို ခူးလင်းဟုလည်း ခေါ်ဆိုသည်။ ခူးလင်းတို့သည် တြိဂံနယ်အထက်၊ ပူတာအိုအတွင်းပိုင်း ဆွမ်ပရာဗွမ်တောင်တန်း၊ ကားမိုင်းနယ်၊ မလိခမြစ်ဖျား လက်ဝဲဖက်ကမ်းခြေမှသည် ကောင်းလူစခန်းအထိ ကျေးရွာများတွင် ပြန့်ပွားနေထိုင်လျက်ရှိကြသည်။ ဂျိန်ဖော့အနွယ်ဝင်တို့မှာ မရစ်၊ မရန်၊ အင်ခွန်၊ လဖိုင်၊ လထော်၊ မဂေါင်၊ ခူးလင်း၊ ဂျဆင်းဟူ၍ရှစ်မျိုးရှိသည်။ လဖိုင်တို့သည် မိုင်းလင်းအနောက်ဖျားနှင့် ရှမ်းပြည်မြောက်ပိုင်း တိုင်အောင်ပျံ့နှံ့လျက်ရှိပြီး မရစ်တို့သည် တြိဂံနယ်မြေ၊ ဟူးကောင်းဒေသ လိုင်ဆိုင်နှင့် ကားမိုင်းနယ်များတွင် နေထိုင်လျက်ရှိသည်။ ဂျိန်ဖော့အများစုတည် ဗန်းမော်ခရိုင်တောင်တန်းဒေသ၊ မြစ်ကြီးနားခရိုင်တောင်တန်းဒေသများ၊ ဟူးကောင်းတောင်ကြားဒေသ၊ ခန္တီးနယ်အတွင်းပိုင်း၊ နန်းပမောက်မြစ်အရှေ့ဖက်ကမ်း၊ ကသာခရိုင်အတွင်းပိုင်းနှင့် ကချင်တောင်တန်းဒေသများတွင် အခြေစိုက် နေထိုင်လျက်ရှိကြ၍ မိုးမိတ်၊ ခိုတောင်၊ မြောက်သိန္နီ၊ ကိုးကန်၊ ကျိုင်းတုံ၊ ကွတ်ခိုင်နယ်များတိုင်အောင် ပျံ့နှံ့လျက် ရှိကြောင်း^၄ ဖော်ပြထားပါသည်။

^၁ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီဗဟိုကော်မတီ၊ ၁၉၇၁၊ စာ- ၆၁၊ ၆၂။

^၂ မင်းနိုင်ဦး၊ ၁၉၆၃၊ စာ- ၃၈။

^၃ ဖဂါယော်၊ ဦး၊ စာ- ၅။

^၄ မင်းနိုင်ဦး၊ ၁၉၆၃၊ စာ- ၄၄။

အထက်တွင်ဖော်ပြခဲ့သော အကြောင်းအရာများမှာ ဂျိန်ဖော့သည် ကချင်တိုင်းရင်းသား မျိုးနွယ်စု (၆)စုမှ တစ်မျိုးဖြစ်ကြောင်း၊ ဂျိန်ဖော့ဟူသော အဓိပ္ပာယ်နှင့်၎င်းတို့၏ နေထိုင်ရာဒေသတို့ကို ဖော်ပြထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

၂။ ၁။ ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားနှင့် ခိုးရာဇလေ့

ကချင်ပြည်နယ်တွင်နေထိုင်ကြသော ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့၏ဘာသာစကားကို သေချာဆန်းစစ်လိုက်ပါက ရှေးဟောင်းတိဗက်လူမျိုးတို့၏ ဘာသာစကားမှ ဆင်းသက်ပေါက်ဖွားလာသည် ဟု ဆိုသည်။

ဦးဖေမောင်တင်၏ ဘာသာလောကကျမ်းစာအုပ်တွင် ‘တိဗက်မြန်မာ မူလမျိုးရိုးမူကား တောင်တန်းကြီးများမှ ဗြဟ္မပူတြမြစ် ထွက်ပေါ်လာသော နေရာသို့ရောက်သော် သုံးစုပြား၏။ တစ်စုသည် ဗြဟ္မပူတြမြစ်ကို ဆန်တက်ပြီးလျှင် တိဗက်ပြည်သို့ ရောက်၏။ ဒုတိယအစုကား ယင်းမြစ်ကို စုန်ဆင်း၍ အာသံပြည်သို့ ရောက်၏။ တတိယအစုကား ချင်းတွင်းမြစ်၊ ဧရာဝတီမြစ်တို့ကို စုန်ဆင်း၍ မြန်မာပြည်သို့ ရောက်၏။’^၁ ဟူ၍ ဖော်ပြထားပါသည်။

ကချင်စကားမှာ မြန်မာစကားနှင့်လည်း အလွန်နီးစပ်နေပြန်သည်။ အခြေခံစကားလုံးများ အနက် လေးပုံတစ်ပုံခန့်မှာ မြန်မာစကားလုံးများနှင့် ကိုက်ညီနေသည့်အပြင် သဒ္ဒါမှာလည်း မြန်မာသဒ္ဒါအတိုင်း ဖြစ်နေပြန်သည်။ ကချင်စကားတွင်မရှိသော ဝေါဟာရများကိုလည်း မြန်မာဝေါဟာရအတိုင်း သုံးစွဲနေပြန်သည်။ သို့ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ကချင်စကားသည် တိဗက်စကားနှင့် မြန်မာစကားကို ဆက်စပ်ပေးရာ ပေါင်းကူးတံတားဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

ကချင်လူမျိုးတို့ ပြောဆိုသုံးနှုန်းသောစကားများမှာ နေရာဒေသ၊ အမျိုးအနွယ်နှင့် စကား အုပ်စုကိုလိုက်၍ ကွဲပြားခြားနားတတ်ရာ တခါတရံတွင် တောင်တစ်တောင်၌ စကားတစ်မျိုးထွန်း သည်ဟု ဆိုရလောက်အောင်ပင် သုံးနှုန်းသောစကားများ ပေါကြွယ်လှသည်။ ဂျိန်ဖော့စကား တစ်မျိုးတည်းကိုပင် အာသံနယ်စပ်နှင့် ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသများတွင် တစ်မျိုး၊ မေခ၊ မလိခ မြစ်ဝှမ်းတွင်တစ်မျိုး၊ အရှေ့ဘက် တရုတ်ပြည်နယ်စပ်တစ်လျှောက်တွင် တစ်မျိုးပြောဆိုသည်ကိုတွေ့ရသည်။ သို့သော် အခြေခံအားဖြင့် ကချင်လူမျိုးတို့၏ဘာသာစကားကို လေးမျိုးခွဲခြားနိုင်သည်။ ယင်းတို့မှာ ဂျိန်ဖော့စကား၊ မရူစကား၊ ရဝမ်စကားနှင့် လီဆူစကားတို့ဖြစ်သည်။

ဂျိန်ဖော့စကားမှာ ကချင်ပြည်နယ်တွင် လူသုံးအများဆုံးသော ဘာသာစကားဖြစ်သည်။ (၁၈၉၅) ခုနှစ်လောက်ကစ၍ ဟင်ဆန်ဆိုသူ အမေရိကန်သားသနာပြုဆရာကြီးက ရောမအက္ခရာ များကို အသုံးပြု၍ ဂျိန်ဖော့စကားကို တီထွင်ပေးခဲ့သည်။ အခြားစာပေမရှိသေးသော ကချင်လူမျိုးများ ကလည်း ဂျိန်ဖော့စကားကို သင်ကြားလေ့လာခဲ့ကြရာမှ ဂျိန်ဖော့စကားတတ်သူများ ပေါများလာကာ ဂျိန်ဖော့စကားမှာ လူသုံးများသော စကားရပ် ဖြစ်လာခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ဂျိန်ဖော့စကားမှာ နေရာဒေသကိုလိုက်၍ လေယူလေသိမ်း၊ အသံအနေအထား ကွဲပြားကြသည်။ သာမန် ဂျိန်ဖော့၊ ခရူး ဂျိန်ဖော့၊ ဂေါင်ရီ ဂျိန်ဖော့၊ ဟူးကောင်းဂျိန်ဖော့၊ ဒူရင် ဂျိန်ဖော့နှင့် ထိန်နိုင် ဂျိန်ဖော့တို့သည် ဂျိန်ဖော့စကားတစ်မျိုးတည်းကို သုံးစွဲကြသော်လည်း အသံအနေအထားတို့သည် အနည်းအကျဉ်း စီ ကွဲပြားကြသည်။^၂

^၁ ဖေမောင်တင်၊ ဦး၊ ၁၉၅၈၊ စာ- ၁၄။

^၂ မြန်မာဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီဗဟိုကော်မတီ၊ ၁၉၇၁၊ စာ- ၃၉။

ကချင်လူမျိုးတို့၏ ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများအရ ကျင်းပသောပွဲလမ်းများမှာ မနောပွဲ၊ ဗကာကံသစ်စားပွဲ၊ အိမ်သစ်တက်ပွဲ၊ အသုဘပွဲ၊ ကလေးကင်ပွန်းတပ်ပွဲ စသည့်ပွဲများကို ကျင်းပလေ့ရှိသည်။ ထိုပွဲများအနက်မနောပွဲမှာ အကြီးကျယ်ဆုံး အခမ်းနားဆုံးဖြစ်သည်။ ရှေးအကျဆုံး ရိုးရာပွဲလမ်းလည်းဖြစ်သည်။ မနောပွဲသည် ထိုနယ်မြေဒေသအတွင်းရှိသော ကျေးရွာသားအားလုံး နှင့်တကွ အနွယ်အားလုံးနှင့်လည်း သက်ဆိုင်သောပွဲဖြစ်၍ အနည်းဆုံးလေးရက်မှ ရှစ်ရက်အထိ ကြာမြင့်တတ်သည်။ မနောပွဲမှာ မဒိုင်နတ်ခေါ် ကောင်းကင်နတ်ကို မူတည်၍ကျင်းပသော နတ်ကနားပွဲတစ်ရပ်ဖြစ်သော်လည်း ကောင်းကင်နတ်နှင့် တကွ ပူဇော်ပသရသောအခြားနတ်များမှာ အလွန်များပြားလှပါသည်။ မနောပွဲပြီးလျှင် ကောက်သစ်စားပွဲသည် အခမ်းနားဆုံးဖြစ်သည်။ ကချင်ယဉ်ကျေးမှုတင် အရေးပါသော ရိုးရာပွဲတစ်မျိုးဖြစ်ပါသည်။ ကောက်သစ်စားပွဲကို အိမ်ထောင်စုအလိုက် ကျင်းပသကဲ့သို့ တစ်ရွာလုံးစုပေါင်း၍လည်း ကျင်းပသည်။ သားငါး၊ အရက်ခေါင်ရည်စသော စားသောက်ဖွယ်ရာများကို ဦးစွာစုဆောင်းပြီး ရွာလုံးကျွတ် ကောက်သစ်စားပွဲနေ့တစ်နေ့သတ်မှတ်၍ တစ်ခမ်းတစ်နား ကျင်းပလေ့ရှိသည်။^၁

ယခုအချိန်အခါတွင် ကောက်သစ်စားပွဲကို ကျေးဇူးတော်ချီးမွမ်းရာနေ့ (THANKS GIVING DAY) အဖြစ် နိုဝင်ဘာလတွင် ကျင်းပနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ ကျန်ရှိသောရိုးရာပွဲတော်များကိုလည်း အချိန်အခါအလိုက် ကျင်းပလေ့ရှိပါသည်။

၃။ စကားထား

စကားထားဟူသည် လူမျိုးတစ်မျိုး၏ နေထိုင်ရာဒေသပတ်ဝန်းကျင်၊ စားသောက်မှုဓလေ့၊ စရိုက်၊ အတွေးအခေါ်နှင့် ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု စသည်တို့ကိုအခြေပြု၍ ပေါ်ပေါက်လာသော ဉာဏ်စမ်းမေးခွန်းဖြစ်သည်။ မိမိတို့ပတ်ဝန်းကျင်၌ တွေ့မြင်ရသည့်အရာများကို အနက်အဓိပ္ပာယ်ရှာကာ တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး မေးမြန်းကြသည်။ စကားထား၏ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်နှင့် ပတ်သက်၍ အမျိုးမျိုးဖွင့်ဆိုခဲ့ကြသည်ကို တွေ့နိုင်ပါသည်။

မြန်မာအဘိဓာန်စာအုပ်တွင်

စကားထား / ဧဝထား/ န- အနက်အဓိပ္ပာယ်ကိုမြှုပ်ထားသောဉာဏ်စမ်းစကား။ ပဟေဠိ။
(သွားတော့ခွေခွေ၊ နေတော့စင်းစင်း။)

စကားထားဝှက် / ဧဝထားဝှက်/ ကြို- ဖြေဆိုရန်စကားထားတစ်ခုခုကိုဆိုသည်။

ဟု ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။^၂

မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း အတွဲ(၃) တွင်

‘စကား၏အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ကွယ်ဝှက်၍ပုစ္ဆာထုတ်ခြင်းသည် စကားထားဖြစ်သည်။ ဤသို့ပုစ္ဆာထုတ်ခြင်းကို စကားထားဝှက်သည်’ဟု ဆိုထားပါသည်။^၃

စကားထားဟူသောဝေါဟာရ၏အနက်ကို အချို့ပညာရှိများက‘စကား+ အတ္ထ= စကတ္ထ’ ၊ ထိုမှတစ်ဆင့် ‘စကားထား’ ဟူ၍ဖြစ်လာကြောင်း ပြောပါသည်။ အဓိပ္ပာယ်မှာ စကားထား၏ အနက်ဟု ဆိုလိုပါသည်။ အချို့ပညာရှိများကလည်း ‘စကား+ ထပန’ ဟူသည့် ပုဒ်နှစ်ခုကို မြန်မာအသံဖြင့် ပေါင်း၍

^၁ ဘောက်လာ၊ မရန်(မဟာဝိဇ္ဇာဂုဏ်ထူး)၊ ၂၀၀၃၊ စာ၊ ၇၉။

^၂ မြန်မာစာအဖွဲ့၊ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၂၀၀၈၊ စာ- ၉၁။

^၃ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း၊ အတွဲ (၃)၊ ၁၉၅၆၊ စာ- ၂၉၅။

ဖတ်လျှင် ‘စကားထာပနာ’ ဟု ရသည့်ဖြစ်ရာ အတိုကောက်အားဖြင့် စကားထာဟု တွင်လာကြောင်း ပြောပါသည်။ အခမ္ဘာပညာရှိကြီးများကလည်း ‘စကားထာဟူသည်မှာ စကား၏အထာကိုဆိုလိုကြောင်း၊ မြန်မာစကားတွင် သူ့အထာကိုယ့်အထာဟု ပြောလေ့ပြောထရှိကြရာ အထာဆိုသောပုဒ်၏အနက်မှာ အနေအထားသဘောသရုပ်ကို ဆိုလိုကြောင်း၊ ကျွန်တော်သူ၏အထာကို ကောင်းစွာသိပါသည်’ ဟု ပြောသောစကားတွင်အထာမှာ ထိုပုဂ္ဂိုလ်အနေအထား၊ သဘောသရုပ်ကိုဆိုလိုကြောင်း သို့ဖြစ်၍ စကားထာဟူသည်မှာ အကြင်စကားရပ်တစ်ခု၏ အနေအထား သဘောသရုပ်ကိုကြည့်၍ အဖြေကို ထုတ်ဖော်ရသည့် စကားမျိုးဖြစ်ကြောင်း မိန့်ဆိုကြပါသည်။

ကြည့်ဦးက စကားထာဟူသောဝေါဟာရကို မြန်မာ့ရိုးရာစကားထာများ စာအုပ်တွင်-

‘မြန်မာစကားထာဟူသည်မှာ ရှေ့တွင်ဖော်ပြလတ္တံ့သော မဟော်သဓာဝတ္ထု၊ ဓမ္မပဒဝတ္ထု စသည့် ပါဠိစာပေများမှ အခြေခံ၍လာသည်မှာ မှန်သော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရေမြေ သဘာဝ၊ မြန်မာ့စားဝတ်နေမှုဘဝ၊ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု အလေ့အထများနှင့်ဆီလျော်စွာ နှစ်ပေါင်းများစွာကစတင်၍ အသုံးတွင်လာခဲ့သော ရိုးရာမြန်မာမှုစစ်စစ်တစ်ခုဖြစ်သည်’

ဟု ဆိုထားပါသည်။

ထို့ကြောင့် စကားထာဆိုသည်မှာ မိမိဆိုလိုသည့်အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဂုဏ်ကမေးမြန်းပြီး ဖြေဆို မည့်သူကလည်း ထိုအဖြေကို သေသေချာချာစဉ်းစားပြီး ဖြေဆိုရသည့် ဉာဏ်စမ်းကစားနည်းတစ်မျိုးပင် ဖြစ်သည်။

ရှေးအခါက စကားထာဝက်သည်ကို မဖြေနိုင်လျှင်ပန်းပေးသည်ဟုဆိုရသည်။ ထိုအခါ စကားထာ ဂုဏ်သူက အဖြေကိုပြောပြရသည်။ စကားထာဂုဏ်ခြင်းသည် မြန်မာတို့၏ရှေးဟောင်း ဓလေ့ဖြစ်သည်။ အခြားလူမျိုးတို့သည်လည်း တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦးဉာဏ်စမ်းရန် စကားထာဂုဏ်တတ်၏။ စကားထာကို မိန်းကလေးများကစတင်ဂုဏ်၍ ယောက်ျားကလေးများက ဖြေကြရသည်။ မဟောသဓ ဇာတ်တော်တွင် ဘုရားအလောင်း မဟောသဓသည် အမရာကိုတွေ့ရာဝယ် အမည်ကိုမေးလေ၏။ အမရာကထို အမေး ကိုဖြေရာ၌ ‘ကျွန်ုပ်၏အမည်သည် ဖြစ်ဆဲ၊ ဖြစ်ပြီး၊ ဖြစ်လတ္တံ့သော ကာလသုံးပါးတွင် မရှိသော အမည်ပါတည်း’ ဟု စကားထာဂုဏ်၍ဆို၏။ ဤတွင်မဟောသဓက ကာလသုံးပါး၌ မရှိသော အမည် ကား အမရာဖြစ်၏ဟု စကားထာ၏ အဖြေမှန်ကို ဖော်လိုက်၏။ အမရာကား မသေခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ ထို့အပြင်အမရာက မိမိ၏ဖခင်သည် သင်္ချိုင်းကုန်း၌ လယ်လုပ်ကြောင်းကို စကား ထောင့်ဖြောင့်မဆိုဘဲ လူတို့တစ်ကြိမ်ရောက်က တစ်ခေါက်ပြန်မလာသောအရပ်၌ လယ်လုပ်ပါသည်ဟု စကားထာဖြင့်ဂုဏ်၍ ဆို၏။ ဤသည်မှာ မိန်းကလေးများကမေး၍ ယောက်ျားကလေးများကဖြေသော စကားထာနမူနာဖြစ်ပါ သည်။

မြန်မာမှုတွင်တွေ့ရသော စကားထာအမျိုးအစားများကို မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း အတွဲ(၃) တွင်

၁။ ကာရန်အားဖြင့်ဂုဏ်သောစကားထာ

၂။ ဥပမာအားဖြင့်ဂုဏ်သောစကားထာ

၃။ အနက်အားဖြင့်ဂုဏ်သောစကားထာ

၄။ စကားလိမ်အားဖြင့်ဂုဏ်သောစကားထာနှင့်

၅။ သင်္ချာအားဖြင့်ဂုဏ်သောစကားထာ

ဟူ၍ ခွဲခြားဖော်ပြထားသည်ကို တွေ့ရပေသည်။ မှားသည်ဟူ၍ကားမဆိုလိုပါ။ သို့ရာတွင် အမျိုးအစား ခွဲခြားပုံ မရှင်းလင်းဘဲ ထွေးရောယှက်တင်ဖြစ်၍နေပေသည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာစကားထာများကို အမျိုးအစားအားဖြင့် (၆) မျိုးခွဲခြား ဖော်ပြထားသည်။ ယင်းတို့မှာ

၁။ စကားထာရိုးရိုး

၂။ စကားလိမ်

၃။ စကားဝှက်

၄။ ပုစ္ဆာစကားထာ

၅။ သင်္ချာစကားထာ

၆။ ပုံပြင်စကားထာ

တို့ဖြစ်ပါသည်။^၁

ထို့ကြောင့် စကားထာဟူသည်မှာ ဆိုလိုသည့်အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဂုဏ်ကမေးမြန်းသောဉာဏ်စမ်း ကစားနည်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

၄။ ဂျီနပေဘုလူမျိုးတို့၏ နေ့စဉ်သုံးစကားများမှ စကားထာများ

လူတို့သည် သာမန်အားဖြင့် ဝေါဟာရတို့၏အနက်ကို အလေးမထား အာရုံမစိုက်ဘဲအမှုမဲ့ အမှတ်မဲ့ ပြောဆိုတတ်ကြသည်။ ခက်ခဲသောအရာတို့ကို လွယ်ကူအောင်လုပ်တတ်ကြသကဲ့သို့ စကားလုံး များကိုလည်း အခါအားလျော်စွာ လွယ်ကူအောင် သုံးစွဲတတ်ကြသည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာကပင်ရှိနေ သည့် ဘိုးဘေးဘီဘင်ဘာသာစကားများမှ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ပြင်ဂျီနပေဘာသာ စကားတွင်လည်း ဖန်တီးပြောဆိုသုံးစွဲသော စကားလုံးများရှိသကဲ့သို့ အခြားဘာသာစကားများမှ မွေးစား ထားသောစကားလုံးများလည်း များစွာရှိပါသည်။ ယင်းစကားလုံးများကို လူတို့ကနေ့စဉ်သုံး စကားအဖြစ် သုံးစွဲနေကြသည်။ ထို့ကြောင့် နေ့စဉ်သုံးစကားဆိုသည်မှာ လူအများနေ့စဉ်သုံးစကားအဖြစ် ပြောဆိုသုံးစွဲ နေသောစကားဟု သာမန်အားဖြင့်ဖွင့်ဆိုနိုင်ပါသည်။ နေ့စဉ်သုံးစကားများကို သာမန်အားဖြင့်ခွဲခြား ကြည့်လျှင်

၁။ ဥပစာအဖြစ် ပြောဆိုသုံးစွဲနေကြသော ဥပစာစကားများ

၂။ လူမှုကိစ္စအမျိုးမျိုးကို အခြေပြုပြီး ပေါ်ပေါက်လာသော ဓလေ့သုံးစကားများ

၃။ ခေတ်ကာလအလျောက် ပေါ်ပေါက်လာသော ဗန်းစကားများ

၄။ သက်ဆိုင်ရာ 'စံ' ဘာသာစကားမှ သွေဖည်သော ဒေသိယစကားများ

၅။ ပုံခိုင်းနှိုင်း၍ပြောဆိုသော စကားပုံများ

၆။ ရှေးယခင်မှစ၍ ပြောဆိုခဲ့သော မှတ်သားဖွယ်ရာ ဆိုရိုးစကားများ နှင့်

၇။ ဆိုလိုသည့်အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဂုဏ်ကပြောဆိုသော စကားထာများ

ဖြစ်ကြပါသည်။

^၁ ကြည့်ဦး၊ မြန်မာ့ရိုးရာစကားထာများ၊ ၁၉၊ စာ- ၁၆။

ယခုဤစာတမ်းတွင် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စု၏ ရိုးရာဓလေ့ကိုထင်ဟပ်စေသာ စကားထာများကိုသာ တင်ပြထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

1. Kaw Kaw hte Bu Bu hpa rai ta - N Hkyau

ကောက်ကောက်လုံးလုံးဘာတဲ့တုံး- တံစဉ်

မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းဒေသတွင် နေထိုင်ကြသော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့သည် တောင်ပေါ်ဒေသ တွင်နေထိုင်ကြပြီး တောင်ယာစိုက်ပျိုးရေးကို အဓိကထား လုပ်ကိုင်ကြသည်။ ထိုသို့လုပ်ကိုင်ရာတွင် လည်း တစ်နှစ်နှင့်တစ်နှစ် စိုက်ပျိုးသည့်နေရာမတူညီဘဲ ရွှေ့ပြောင်းလုပ်ဆောင် ကြသည်ကိုတွေ့ရသည်။ ထိုသို့ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာလုပ်ဆောင်ခြင်းသည် သစ်တောပြုန်းတီးမှုကို ဖြစ်စေသောကြောင့် နောက်ပိုင်းအချို့ဒေသ (ဆခုံးမြို့နယ်၊ လောခေါင်မြို့နယ်နှင့် ထောဂေါမြို့နယ်) များတွင် လေ့ကားထစ် စိုက်ပျိုးမှုကို^၁ အစားထိုးလုပ်ဆောင်လာသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ တောင်ယာ စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းကို ဖေဖော်ဝါရီ လနှင့်မတ်လအချိန်မှစတင်၍ လုပ်ဆောင်ကြသည်။ ရှေးဦးစွာတောင်ယာအဖြစ် လုပ်ကိုင်မည့် နေရာမှ တောသစ်ပင်များကို ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းရသည်။ ထိုသို့ ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းရာတွင် တောသစ်ပင် များကို အမြစ်မှခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းခြင်းမျိုး မဟုတ်ဘဲ မြေပေါ်သို့ငုတ်အနည်းငယ်ချန်ကာ ခုတ်လှဲရသည်။ ထိုကဲ့သို့ ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းထားသော အကိုင်းအခက်အလက်များကို မြေပေါ်တွင် တစ်လခန့်အခြောက်ခံ ထားပြီး ဧပြီလလယ်အချိန်မှစ၍ မီးရှို့လေသည်။ ဤသို့မီးရှို့လိုက်သောအခါ ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းထား သော အကိုင်းအခက်များသာမက မြေပေါ်တွင်ပေါက်နေသော မြက်ပင်များပါမကျန် အားလုံးလောင်ကျွမ်း သွားပြီး မြေမှာ မြေမွ ဖြစ်လာသည်။ ထိုမြေယာပေါ်တွင် မေလပထမအပတ်နှင့် ဒုတိယအပတ်အတွင်း မိုးကျလာသည်နှင့်တပြိုင်နက် စပါးကို စတင်စိုက်ပျိုးလေသည်။

တောင်ယာစပါးစိုက်ပျိုး (mam ting ai) ရာတွင် လယ်ယာစပါးစိုက် (mam hkai ai) သကဲ့သို့ မျိုးစေ့ကိုပျိုးထောင်ပြီး ပျိုးပင်များကို စနစ်တကျစီတန်း၍ စိုက်ပျိုးခြင်းမျိုးမဟုတ်ဘဲ (ရှေးယခင်အခါက တုတ်ချွန်) ယခုအခါချွန်ထက်သော သံဆူးကောက်ဖြင့် မြေကိုအနည်းငယ်ဆွကာ စပါးမျိုးစေ့ကို ထည့်ကာ စူးထိုးစိုက်ပျိုးနည်းဖြင့် စိုက်ပျိုးသည်။ တောင်ယာစပါး စိုက်ပျိုးခြင်းနှင့်အတူ အသီးအနှံများ ကိုလည်း စိုက်ပျိုးလေ့ရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ အောက်တိုဘာလနှင့် နိုဝင်ဘာလကို နောက်ဆုံးထား၍ စပါးများကို ရိတ်သိမ်းကြသည်။ ထိုသို့ ရိတ်သိမ်းရာတွင် တံစဉ်ကိုအသုံးပြု၍ ရိတ်သိမ်းကြသည်။ တံစဉ်၏အသွားကို သံဖြင့်ပြုလုပ်ထားပြီး အသွားတွင်လွှာသွားကဲ့သို့ အသွားကျဲကျဲမဟုတ်ဘဲ အသွားစိတ်စိတ်ဖော်ထား သောကြောင့် အလွန်ထက်သည်။ ကွေးကောက်ကိုင်းညွတ်သော အသွားတံနှင့်လိုက်ဖက်စွာ လက်ကိုင်ရိုး ကို လုံးလုံးရှည်ရှည် ပြုလုပ်ကြသည်။ လက်ကိုင်ရိုးသဏ္ဌာန်မှာ ဓားရိုးနှင့်ခပ်ဆင်ဆင်တူသည်။ ယင်း လက်ကိုင်ရိုးကို တောထဲတွင်ပေါက်သော ကျစ်ကျစ်သေးသေးသဏ္ဌာန်ရှိသောဝါး (namkawa-ချင်ဝါး)၏ အသားထူ၍အပေါက်မကျယ်သော အရင်းပိုင်းကိုခုတ်ဖြတ်ပြီး သော်လည်းကောင်း၊ ကျွဲချိုကို ဝက်စာ ချက်သည့်အိုးတွင် ထည့်ပြုတ်ပြီး မိမိလိုချင်သည့်ပုံစံကို ပုံသွင်းယူခြင်းဖြင့်သော်လည်းကောင်း ပြုလုပ်ကြ ပါသည်။ ထိုတံစဉ်ကို မြက်ရိတ်ရာတွင်လည်းကောင်း၊ စပါးရိတ်ရာတွင် လည်းကောင်း အသုံးပြုကြသည်။ မိမိတို့အစဉ်အသုံးပြုသော တံစဉ်၏သဏ္ဌာန်ကိုယူ၍ “ကောက်ကောက် လုံးလုံးဘာတဲ့တုံး” ဟူသော စကားထာကို ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့က ဖန်တီးထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ဤစကားထာသည် အနက် အဓိပ္ပာယ်ကိုဝှက်ကာ မေးမြန်းသည့် စကားထာရိုးရိုး ဖြစ်ပါသည်။

^၁ မြန်မာ့ဆရာလစ်လမ်းစဉ်ပါတီဗဟိုကော်မတီ၊ ၁၉၇၁၊ စာ- ၈၈။

2. Yi ya u hpum hpa- Nai

တောင်ယာမှာဝပ်တဲ့ကြက်မ-ပိန်းဥ

ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့သည် တောင်ယာစိုက်ပျိုးခြင်းဖြင့် အသက်မွေးသူများ ဖြစ်ကြသည်။ စိုက်ပျိုးရာတွင် တောင်ယာ၏ ဘေးတစ်ဖက်တစ်ချက်ရှိ မြေလွတ်မြေရိုင်းများကို ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းပြီး ဟင်းသီးဟင်းရွက်၊ အသီးအနှံများကို စိုက်ပျိုးလေ့ရှိပါသည်။

“တောင်ယာမှာဝပ်တဲ့ကြက်မ” ဟူသောစကားထာသည် တောင်ယာစိုက်ပျိုးမှုကိုအခြေခံ၍ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ပိန်းပင်အမျိုးမျိုးရှိသည်။ စား၍မရသောပိန်းရိုင်းပင်၊ အရိုးကိုချက်စားသောပိန်းရိုးပင်နှင့် ဥကိုချက်စားသော ပိန်းပင်တို့ဖြစ်သည်။ ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ အစားအသောက်တွင်ပိန်းဥသည် မပါမဖြစ်ဟုဆိုနိုင်သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ပိန်းဥကိုအချဉ်ဟင်းအဖြစ်လည်းကောင်း၊ အသီးအနှံ၊ အရွက်များနှင့်ရောနှော၍လည်းကောင်း၊ သရေစာအဖြစ်လည်းကောင်း စားသုံးကြသည်။ ထို့ကြောင့် ပိန်းဥကိုနောက်ပိုင်းတွင် စီးပွားဖြစ် စိုက်ပျိုးလာကြသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ပိန်းပင်ကို မြေပြန့်၌သာစိုက်ပျိုးကြသည်။ ထိုသို့စိုက်ပျိုးရာတွင် စနစ်တကျတန်းစီပြီးသော် လည်းကောင်း၊ အကွက်ချပြီးသော်လည်းကောင်း စိုက်ပျိုးကြပါသည်။ မိုးတွင်းအခါတွင် ပိန်းရွက်ကြီးများမှာစိမ်းစိုပြီး အရွက်ဖားဖားနှင့် ရှိနေသည်။ ပိန်းဥပင်ကို ဆောင်းအကုန်နွေအကူးအချိန်၌ တူးယူလေ့ရှိသည်။ ပိန်းဥ၏ အရောင်မှာ နီညိုရောင်၊ အမည်းရောင်စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးရှိသည်။ ပိန်းဥပင်ရင့်လေလေ ပိန်းရိုး၊ ပိန်းရွက်များမှာ ညှိုးနွမ်းခြောက်သွေ့ပြီး ကြွေကျသွားသည်။ ထိုအခါမြေကြီးထဲရှိ ပိန်းဥများ၏ဖြစ်တည်ပုံမှာ မိခင်ကြက်မကြီးက ကြက်ပေါက်ကလေးများကို ဝပ်နေသောသဏ္ဌာန်ကဲ့သို့ ဖြစ်နေပါသည်။ ထိုအခြင်းအရာကို တွေ့မြင်ပြီးနောက် ဆိုလိုသည့်အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို မြှုပ်ကာမေးမြန်းပြောဆိုသည့် စကားထာအဖြစ် အသုံးပြုလာသည်ကို တွေ့မြင်ရပါသည်။ ဤစကားထာသည် ဥပမာအားဖြင့်ဝှက်ကာ မေးမြန်းသည့် စကားထာအမျိုးအစား ဖြစ်ပါသည်။

3. Sa wa maga de kan kaw si, wa ma ga de rai jang hkru ai hpa – Hka n htung.

သွားတော့ဗိုက်ဆာ လာတော့ဗိုက်ဝ- ဝါးကျည်တောက်

မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းရှိ ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့သည် မြေပြန့်ကုန်းပြင်မြင့်တွင် မနေထိုင်ဘဲ မြင့်မားသော တောင်ပေါ်ဒေသများတွင် နေထိုင်ကြသည်။ ထိုတောင်ပေါ်ဒေသတွင် နေထိုင်ခြင်းမှာ ၎င်းတို့၏အသက်အန္တရာယ် ကာကွယ်မှုနှင့်လုံခြုံမှုတို့အတွက် လိုအပ်သောကြောင့် ရေပေါ်ပေါများများ ရရှိသည့်နေရာများကို လျစ်လျူရှုကာ တောင်ထိပ်ဖျားပေါ်တွင် ကျေးရွာအများစုကို တမင်တကာ ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ တည်ကာနေထိုင်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုနေရာများသည် သွားရောက်ရန် ခက်ခဲသည်နှင့်အမျှ ရေရရှိရန်လည်း မလွယ်ကူပေ။ ရေရရှိသည့်နေရာမှာ ကျေးရွာနှင့်အတော်ပင် အလှမ်းဝေးသည်တောင်အောက်စမ်းချောင်းတစ်ခုမှ ရရှိလေ့ရှိသည်။ (ပူပြင်းသောကာလများ၌ စမ်းချောင်းတွင်ရေ အနည်းငယ်သာရှိတတ်သည်။ ထိုအချိန်မျိုးတွင် ရေခပ်ရန်တာဝန်ယူရသော အမျိုးသမီးအဖို့တစ်စက်ချင်း ကျနေသောရေကို အောက်တွင်ခံထားသော ရေအိုးပြည့်အောင် အလှည့်ကျ စောင့်ဆိုင်းရ သည်။)^၁ ထိုနေရာသို့ သွားကာ ရေခပ်ဆင်းရသည်။ ထိုသို့ရေခပ်ဆင်းရာတွင် အခေါင်းကျယ်ပြီး အဆစ်ကျသော ဝါးပိုးဝါး(wa ra)များကို ရေပုံးအဖြစ် အသုံးပြုကြသည်။ ထိုဝါးပိုးဝါးများကို နီဝင်ဘာလနှင့် ဒီဇင်ဘာလအချိန်တွင်

^၁ C.M. ENRIQUEZ, MAJOR၊ ၁၉၃၃၊ စာ- ၆၊ ၇။

ခုတ်ယူလေ့ရှိသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုအချိန်သည် ဝါးပိုးဝါ၏ အရည်အသွေးမှာ အရင့်ဆုံး၊ အမာဆုံး၊ အကောင်းဆုံးဖြစ်၍ အသုံးပြုရန်အသင့်တော်ဆုံးအချိန် ဖြစ်သည်။ ထိုဝါးပိုးဝါကို အသုံးပြု၍ ရေပုံးပြုလုပ်ရာတွင် မိမိတို့သယ်ယူရာတွင် အဆင်ပြေမည့် အနေအထား ပုံသဏ္ဌာန်ကို ပြုလုပ်ယူကြသည်။ ဦးစွာရေပုံးပြုလုပ်ရာတွင် ဝါးပိုးဝါ၏အရင်းပိုင်းကို ရေပုံးတစ်ပုံးအတွက် ၂ပေခွဲခန့် ဖြတ်တောက်ရသည်။ ရေခပ်ရန်နှင့် အိမ်တွင်ရေသိုလှောင်ထားရန် ထည့်စရာမှာ ဝါးကျည်တောက်များသာဖြစ်သည်။ တောင်ပေါ်ဒေသတွင် နေထိုင်သော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏အိမ်ရှိ ရေခပ်သည့် ဝါးကျည်တောက်နှင့် ရေသိုလှောင်စရာအဖြစ် အသုံးပြုသောဝါးကျည်တောက်များ၏ ပုံသဏ္ဌာန်ကိုကြည့်ခြင်းဖြင့် ထိုအိမ်ရှိ အမျိုးသားတို့၏အရည်အချင်းကို မြင်နိုင်သည်ဟု ရှေးလူကြီးများက ဆိုကြသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အရည်အချင်းမရှိသော၊ မညာတာသော အမျိုးသားအချို့တို့သည် ဝါးကျည်တောက်ကို တစ်လံအရွယ် ဖြတ်တောက်ထားသောကြောင့် ရေခပ်သည့်အမျိုးသမီးများအဖို့ များစွာအဆင်မပြေမှုကို ကြုံတွေ့ရသည်။ ထိုတစ်လံအရွယ်ရှိသော ဝါးကျည်တောက်ကို ကြိမ်ခြင်းတောင်း ထဲတွင်ထည့်၍ သယ်ဆောင်မရသည့် အတွက် လက်နှစ်ဖက်ဖြင့် ပွေ့ချီ၍သော်လည်းကောင်း၊ ကျောနောက် ဘက်တွင်ချိပ်ပေး၍သော်လည်းကောင်း သယ်ဆောင်ရသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ အိမ်ရှိဝါးကျည်တောက်များ ညီညီညာညာ လှလှပပစီစီရီရီ ဖြစ်နေလျှင် ထိုအိမ်ရှိအမျိုးသားသည် ရေခပ်သည့်အမျိုးသမီးအပေါ် ညာတာသည့်သဘောထား၊ အလုပ်လုပ်ရာတွင် သေသေသပ်သပ်လုပ်တတ်သည့် သဘောရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ မြန်မာနိုင်ငံကချင် လူမျိုးများ စာအုပ်တွင်မူ “အချင်း ၄လက်မ၊ အရှည်၄ပေခန့်ရှိသော ဝါးကျည်တောက် ၃-၄ခုတွင် ရေများဖြည့်ကာ သူမ၏ခြင်းတောင်းတွင်ထည့်ကာ တောင်ပေါ်ရှိသူမ၏ အိမ်သို့ တစ်နေ့လျှင် ၂ကြိမ် မှ၃ကြိမ်အထိ သယ်ယူရသည်” ဟုဖော်ပြထားသည်။ ထို့ကြောင့် တောင်ပေါ်ဒေသတွင် နေထိုင်သော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတိုင်းပင် ထိုခလေ့အရရေခပ်ခြင်းကို ပြုလုပ်ကြသည်။ တောင်အောက်သို့ ဆင်း၍ ရေခပ်ရာတွင် ဝါးကျည်တောက်ဘူးများကို နောက်လွယ်ပလိုင်းထဲတွင် ထည့်၍ရေခပ်လေ့ ရှိကြသည်။ ထိုသို့ရေခပ်ဆင်းသည့်အလေ့မှ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကိုဂုဏ်ကာ “သွားတော့ဗိုက်ဆာ၊ လာတော့ဗိုက်ဝ” ဟူသော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ရေခပ်ဆင်းသည့် ရိုးရာခလေ့ကို ထင်ဟပ်စေသောစကားထာ ဖြစ်လာသည်ကိုတွေ့ရပါသည်။ ဤစကားထာသည် အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဂုဏ်ကာမေးမြန်းသည့် စကားထာအမျိုးအစားတွင် ပါဝင်သည်။

4. Hkum ting a myi tu tim n mu ai wa hpa- Htingga

တစ်ကိုယ်လုံးမှာမျက်စိရှိသော်လည်း မမြင်နိုင်- ကြိမ် / ဝါး ခြင်းတောင်း

ကချင်ပြည်နယ်တွင် နေထိုင်ကြသော ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့၏ မရှိမဖြစ် အိမ်အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းမှာ ဖျာနှင့်တောင်းတို့ဖြစ်သည်။ ကချင်လူမျိုးတို့သည်ဝါး၊ ကြိမ်တို့ဖြင့် ဖျာရက်လုပ်ရာတွင်များစွာ ကျင်လည်၍ တောင်းရက်လုပ်ရာတွင်အနုစိပ်ပြီး လက်ရာပြောင်မြောက်လှသည်။^၂ ကချင်လူမျိုးတို့သည် တောင်းကိုပုံစံအမျိုးမျိုး ရက်လုပ်ကြသည်။ ကချင်အမျိုးသားများသည် တောင်ယာခုတ်သွားလျှင် ဓားနှင့် အသုံးအဆောင်အချို့ထည့်သည့် ပလိုင်းအငယ်စား (n htu shang pyat)ကို သယ်ဆောင် လေ့ရှိသည်။ ထိုပလိုင်းအငယ်စားကိုဝါး သမဟုတ် ကြိမ်ဖြင့်ရက်လုပ်သည့်အတွက် ဝါးခြင်းဓားလွယ် (သို့မဟုတ်) ကြိမ်ခြင်းဓားလွယ်ဟုခေါ်သည်။ ကချင်အမျိုးသမီးများ သယ်ဆောင်လေ့ရှိသော ရှင်နွဲ့ခေါ်နောက်လွယ်ပလိုင်းမှာ အပိတ်ရက်လုပ်ထားသော တောင်းမျိုးဖြစ်သည်။ ထိုနောက်လွယ်ပလိုင်းကို ရက်လုပ်ရာ

^၁ C.M. ENRIQUEZ, MAJOR၊ ၁၉၃၃၊ ၈- ၆။

^၂ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီဗဟိုကော်မတီ၊ ၁၉၂၉၊ ၈- ၁၀၀။

တွင် အလွန်လက်ဝင်၍ အနုစိတ်ပြုလုပ်ရသည်။ ထို့ကြောင့် နောက်လွယ်ပလိုင်းကို အကြမ်းမသုံးပေ။ ကချင်အမျိုးသမီးများသည် ထိုနောက်လွယ်ပလိုင်းကို နဖူးတွင်ချိတ်၍ သော်လည်းကောင်း၊ ပခုံးထက်၌ ဘေးတစောင်းထား၍ သော်လည်းကောင်း လွယ်ကြသည်။ ကြိမ်ဖြင့်ရက်လုပ်ထားသော က ခေါ် တောင်း မျိုးမှာ အပိတ်ရက်လုပ်ထားခြင်းမဟုတ်ဘဲ အပေါက်ကလေးများ နှင့်ဖြစ်သည်။ ထိုတောင်းသည် အလွန် ခိုင်ခံ့သောကြောင့်အနု၊ အကြမ်းနှစ်မျိုးလုံးအသုံးပြုနိုင်သည်။ ယင်းကြိမ်ခြင်းတောင်းကို ထင်းခွေသွားရာ တွင်လည်းကောင်း၊ ရေခပ်ဆင်းသည့်အခါတွင် ဝါးကျည်တောက်များကို ထည့်၍သော်လည်းကောင်း အသုံးပြုနိုင်သည်။ ယင်း က ခေါ် တောင်းမျိုးကို ကချင်လူမျိုးတိုင်း ခရီးသွားရာတွင် ယူသွားလေ့ရှိသည်။ တောင်ယာမှ စပါးနှင့်အခြားသီးနှံများကို သယ်ယူရာတွင်လည်းကောင်း၊ အမျိုးသမီးများ၏ အသုံး အဆောင်ပစ္စည်းများကို ထည့်ရာတွင်လည်းကောင်း ထိုကြိမ်ခြင်းတောင်းကိုပင် အသုံးပြုသည်။ ထိုသို့ အသုံးပြုပုံကို မြန်မာနိုင်ငံကချင်လူမျိုးများစာအုပ်တွင် “Shingnoi ခေါ်ရှင်နှိုင်းခြင်းတောင်း (ပလိုင်း)ကို ဆန်၊ စပါးနှင့်အဝတ်အစားများ သယ်ယူရန်အတွက် အသုံးပြုကြသည်။ Htingga ကြိမ်ခြင်း တောင်းကို ထင်းနှင့်ရေထည့်ထားသော ဝါးကျည်တောက်များအား သယ်ယူရာတွင် အသုံးပြုသည်။”^၁ ဟုဖော်ပြထား ပါသည်။ ကချင်လူမျိုးတို့သည် မိမိတို့၏မရှိမဖြစ် အသုံးအဆောင်တစ်ခုဖြစ်သော ထိုကြိမ်ခြင်းတောင်း ကို နေ့စဉ်အသုံးပြုရာမှ တောင်း၏ပုံစံကိုကြည့်ကာ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကိုဂုဏ်ကာ ‘တစ်ကိုယ်လုံးမှာ မျက်စိရှိသော်လည်း မမြင်နိုင်’ ဟူသော စကားထာကိုဖွဲ့ထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ဤစကားထာသည် အနက် အဓိပ္ပာယ်ကို ဂုဏ်ကာမေးမြန်းသည့် စကားထာအမျိုးအစားဖြစ်သည်။

5. La wa ngan (4) ka naung hkat ai hpa ta – n ta dap kawp

အားကောင်းမောင်းသန်ယောက်ျားကြီး (၄)ယောက်ပြိုင်တွန်းနေတာဘာလဲ— ဧည့်ခန်းမရှိမီးဖို

ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့သည် တောင်ပေါ်ဒေသတွင် အများဆုံးနေထိုင်ကြသည်။ ၎င်းတို့သည် ထို ဒေသတွင်နေထိုင်ရင်း ဆိုးရွားသောရာသီဥတုဒဏ်ကိုလည်း ကြုံကြုံခိုင်းရင်ဆိုင်နိုင်သူများဖြစ်သည်။ တောင်ပေါ်ဒေသတွင်နေထိုင်သော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏အိမ်မှာ ခြေတံရှည်ပုံစံအိမ်များဖြစ်ကြသည်။ အိမ်တင်း၌လည်း ဧည့်ခန်းမတွင် မီးဖိုထားလေ့ရှိသည်။ ထိုသို့မီးဖိုထားခြင်းမှာ အအေးဒဏ်ကိုခုခံ ကာကွယ်ရန်အတွက်လည်းကောင်း၊ သက်ကြီးဝါကြီးပုဂ္ဂိုလ်များ ရေနွေးကြမ်းသောက်ရင်း စကားဝိုင်းဖွဲ့ ပြောဆိုရန်အတွက်လည်းကောင်း ဖြစ်သည်။ ထိုမီးဖို၌ ရေနွေးသာကျည်သည်။ ချက်ပြုတ်စားသောက်ခြင်း မပြု။ မီးဖိုချောင်ရှိမီးဖို၌သာ ချက်ပြုတ်စားသောက်ကြသည်။ မီးဖို၏ပုံသဏ္ဌာန်မှာ လေးထောင့်ပုံစံ ဖြစ်သည်။ သစ်သားတုံး (သို့မဟုတ်)ဝါးလုံးကိုအသုံးပြု၍ လေးထောင့်ပုံဖော်ပြီး ထိုအကွက်ထဲတွင် မြေကြီးများထည့်၍ မီးဖို ဖိုနိုင်ရန်ပုံဖော်ထားသည်။ ယင်းမီးဖို၏ ပတ်ပတ်လည်တွင် လူများလဲလျောင်း၍ သော်လည်းကောင်း၊ ထိုင်၍သော် လည်းကောင်း ဝိုင်းဖွဲ့၍ နေကြသည်။ သို့သော် အိမ်ပေါ်အဝင်ဝတံခါး ဧည့်ခန်း၏ဘယ်ဘက် ခြမ်းတွင် လူတစ်ကိုယ်စာလဲလျောင်းနိုင်သည့် အကယ်အဝန်းရှိသောနေရာသည် အိမ်ရှင်အမျိုးသား၏ နေရာဖြစ်သည်။ ထိုနေရာနှင့်ကပ်လျက်အိပ်ခန်းသည် အိမ်ရှင်ဇနီးမောင်နှံ၏ အိပ်ခန်းဖြစ်သည်။ အိမ်ကိုအလည်လာသည့် ဧည့်သည်များသည် ကျန်သည့်သုံးနေရာတွင် မိမိ နှစ်သက်ရာနေရာတွင် ထိုင်နိုင်သည်။ လဲလျောင်းနိုင်သည်။ သို့သော်အိမ်ရှင်၏နေရာတွင် မထိုင်ရ၊ မလဲလျောင်းရပေ။ ထိုနေရာ၌ မတော်တဆထိုင်မိသော်လည်းကောင်း၊ လဲလျောင်းမိသော် လည်းကောင်း အလျော်တောင်းခံရသည်။ အခနမသင့်လျှင် ဓားနှင့်ပင်အခုတ်ခံရနိုင်သည်။ ဤသည်မှာဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စု

^၁ C.M. ENRIQUEZ, MAJOR, မြန်မာနိုင်ငံကချင်လူမျိုးများ၊ ၁၉၃၃၊ စာ- ၁၈။

တို့၏ရိုးရာဓလေ့ဖြစ်သည်။ တောင်ပေါ်ဒေသရှိ ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ အိမ်တိုင်းတွင်မီးဖိုရှိသည်။ ထိုအခြင်းအရာကိုအမှီပြု၍ ‘အားကောင်းမောင်းသန် ယောက်ျားကြီး (၄)ယောက် ပြိုင်တွန်းနေတာ ဘာလဲ’ ဟူသောစကားထာကိုဖန်တီးခဲ့ကြသည်။ ယင်းစကားထာကို လေ့လာကြည့်ခြင်းဖြင့် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စု တို့၏ရိုးရာဓလေ့ကို ဗဟုသုတဖြစ်ဖွယ် မှတ်သားသိရှိရပါသည်။ ဤစကားထာသည် ဥပမာအားဖြင့် ဝှက်သော စကားထာအမျိုးအစား ဖြစ်သည်။

6. Yi wa jum tum hpa – Yu hku

တောင်ယာတဲမှာ အသုံးပြုသော ဆားဘူး – ကြွက်တွင်း

အစားအစာချက်ပြုတ်စားသောက်ရာ၌ ဆားသည် အဓိကလိုအပ်ချက်ဖြစ်သည်။ ဆားအနည်းငယ် ကို တောင်တန်းနယ်ပယ်ရှိ ဆားတွင်းများ (သို့မဟုတ်) ဆား စမ်းချောင်းများမှ ရရှိသော်လည်း အလွန်နည်းပါးပြီး အရည်အသွေးညံ့ဖျင်းသောကြောင့် ဆားဟူ၍ ခေါ်ဆိုနိုင်စရာမရှိပေ။ တောင်ပေါ်သား များသည် သူတို့စားသုံးရန် ဆားများကိုခရိုင်အတွင်းရှိ မြို့ကြီးများမှအချိန်မှန်မှန် ရရှိကြသည်။ သို့မဟုတ် နယ်စပ်ကိုဖြတ်ကျော်သွားရောက်ကာ တရုတ်တို့ထံမှ ရရှိကြသည်။ တြိဂံဒေသဟူးကောင်းနှင့် ပူတာအို ခရိုင်တို့မှ ရာပေါင်းများစွာသော ကချင်တို့အား မြစ်ကြီးနား၊ မိုးကောင်း (သိမဟုတ်)ကားမိုင်းမြို့များသို့ သွားရောက်ကာ တစ်နှစ်အတွက်ဆားများ ဝယ်ယူလျက်ရှိသည်ကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ကချင် တောင်တန်း ဒေသတွင် ဆားဓာတ်ပါသော စမ်းချောင်းအနည်းငယ်ရှိသည်။ ဗြိတိသျှတို့ အာဏာသက်ရောက်ခြင်းမရှိမီ ကချင်များသည် စမ်းချောင်းမှရေကိုကျိုချက်၍ ဆားရအောင်ပြုလုပ်ကြသည်။ သို့မဟုတ်လျှင် တရုတ်ပြည် မှ ဆားကိုဝယ်ယူရရှိကြသည်။ ယခုအခါ မြေပြန့်လွင်ပြင်တွင် ဆားများဈေးနှုန်းသက်သာနေပြီဖြစ်၍ မည်သည့် ကချင်ကမှ ကိုယ်တိုင်ဆားချက်ခြင်း မပြုကြတော့ပေ။ ထုပြင်တရုတ်ပြည်မှလည်း ဆား အနည်းငယ်သာ ဝယ်ယူကြသည်။ ဆားများကို ယနေ့ခေတ်ကဲ့သို့ ဘူးထဲသိထည့်၍ အသုံးပြုခြင်းမျိုး မရှိ သေးပေ။ ဝါးပိုးဝါးမှ ဝါးဆစ်တစ်ဆစ်ကို ထည့်စရာဘူးအဖြစ်အသုံးပြုရန် အနေတော် ဖြတ်တောက်သည်။ ခရီးလှည့်လည် သွားလာသည့်အခါမျိုးတွင် ဆားကိုဖက်ဖြင့်ထုပ်ပိုး၍ ယူဆောင်သွားလေ့ရှိသည်။ တောင်ယာတဲတွင် အသုံးပြုသောအခါ ဆားကိုဝါးပိုးဝါးဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော ဘူးတွင်ထည့်ကာ အသုံး ပြုကြသည်။ ထိုသို့အသုံးပြုပုံကိုအခြေခံ၍ တောင်ယာတဲ အနီးပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ကြွက်တွင်းများကို ထည့်စရာဘူးအဖြစ်သတ်မှတ်ကာ ဤစကားထာကို ဖန်တီးခဲ့ကြသည်။ ယင်းစကားထာကို လေ့လာ ကြည့်ခြင်းဖြင့် တောင်ပေါ်ဒေသတွင်နေထိုင်သော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့သည် ဝါးဆစ်များကို ထည့်စရာ ဘူးအဖြစ်အသုံးပြုကြောင်းတွေ့ရသည်။ ဤစကားထာသည် ဥပမာအားဖြင့်ဝှက်သော စကားထာ အမျိုး အစား ဖြစ်သည်။

7. Yi ya sum bra hpa - Shagyi

တောင်ယာထကခုယားကောင်— မုယောစပါး (ကောက်စပါးတစ်မျိုး။ ဘာလီ။ မုယောစေ့ တစ်လျား ရှိသောအတိုင်းအတာ။ မွန်၊ မ+ ပါ၊ ယဝ)

တောင်ပေါ်ဒေသတွင်နေထိုင်သော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့သည် တောင်ယာစိုက်ပျိုးသည့် အချိန်တွင် မိမိတောင်ယာ၏ အစပ်နေရာနား၊ တောင်ယာအလယ် လျှောက်လမ်း၏ လက်ဝဲလက်ယာ၊ တောင်ယာ တဲပတ်ပတ်လည်နှင့် တောင်ယာတဲ၏အဝင်လမ်းတစ်လျှောက်တွင် မုယောစပါးနွယ်ဝင် (Shagyi/ Yagyi) ကိုစိုက်ပျိုးလေ့ရှိပါသည်။ တောင်ယာစပါးရိတ်သိမ်းပြီးချိန် ထိုမုယောစပါး နွယ်ဝင်ကိုလည်း ရိတ်သိမ်း

ကြသည်။ ထိုမှယောစပါးနွယ်က စပါးစိုက်သကဲ့သို့ အများအပြားစိုက်ပျိုးလေ့မရှိပေ။ ဘိန်းစေ့ အရွယ် အစားဖြစ်သည်။ ထိုအပင်မှရသောအစေ့ကို ကောက်ညှင်းနှင့်သော်လည်းကောင်း၊ ထမင်းနှင့် သော်လည်းကောင်း နွယ်၍သရေစာအဖြစ် သုံးဆောင်ကြပါသည်။ နီဝင်ဘာလ ကျေးဇူးတော်ချီးမွမ်းပွဲတွင် ဟင်းသီးဟင်းရွက်၊ အသီးအနှံများနှင့် အလှဆင်ရာတွင် အပင်ကိုအသုံးပြုပါသည်။ ထိုအပင်၏သဏ္ဌာန် မှာ ခူယားကောင်ကဲ့သို့ အမွှေးထူထူ ရှည်ရှည်မျောမျော သဏ္ဌာန်ဖြစ်ပါသည်။ ဤအခြင်းအရာကို ကြည့်၍ ‘တောင်ယာထဲက ခူယားကောင်’ ဟူသော စကားထာကို တီထွင်ခဲ့ဟန်တူပါသည်။ ဤစကားထာသည် ဥပမာအားဖြင့်ဝှက်သော စကားထာမျိုးအစားဖြစ်သည်။

ခြုံငုံသုံးသပ်ချက်

မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း၊ မြစ်ကြီးနားမြို့တွင်နေထိုင်ကြသော ကချင်တိုင်းရင်းသားများအနက် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ဘာသာစကားမှ ရိုးရာဓလေ့များ ထင်ဟပ်နေသော စကားထာများကို လေ့လာ တင်ပြထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ “ကောက်ကောက်လုံးလုံးဘာတဲ့တုန်း” ဟူသောစကားထာတွင် ဂျိန်ဖော့ မျိုးနွယ်စုတို့၏ တောင်ယာစိုက်ပျိုးရာတွင် လုပ်ဆောင်သည့် လုပ်ဆောင်မှုဓလေ့အဆင့်ဆင့်ကို လည်းကောင်း၊ “တောင်ယာမှာဝပ်တဲ့ကြက်မ”ဟူသော စကားထာတွင် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်တို့၏ စားသောက်မှု ဓလေ့ကိုလည်းကောင်း၊ “သွားတော့မိုက်ဆာ၊ လာတော့မိုက်ဝ” ဟူသော စကားထာတွင် တောင်ပေါ်ဒေသ ဌာထိုင်သော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ ရေခပ်ဆင်း သည့်ဓလေ့ကိုလည်းကောင်း၊ “တစ်ကိုယ်လုံးမှာ မျက်စိရှသော်လည်းမမြင်နိုင်” ဟူသောစကားထာတွင် ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ မရှိမဖြစ် အသုံးအဆောင် ဖြစ်သော ကြိမ်/ဝါးခြင်းတောင်း ၏ရက်လုပ်ပုံနှင့် အသုံးဝင်ပုံကိုလည်းကောင်း၊ “အားကောင်းမောင်းသန် ယောက်ျားကြီး (၄)ယောက် ပြိုင်တွန်းနေတာဘာလဲ” ဟူသော စကားထာတွင် တောင်ပေါ်ဒေသတွင် နေထိုင်ကြသော ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏အိမ်တိုင်းတွင် ဧည့်ခန်းမ၌မီးဖိုထားရှိသောဓလေ့၊ ထိုမီးဖို အနီး တွင် ထိုင်သောအခါ အိမ်ရှင်အမျိုးသား၏နေရာတွင် မထိုင်ရသောဓလေ့နှင့် ထိုင်မိသည့်အခါ အလျော် တောင်းခံရသော ဓလေ့ကိုလည်းကောင်းစသည်ဖြင့် ကချင်တိုင်းရင်းသား ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ စကားထာများမှ ၎င်းတို့၏ရိုးရာဓလေ့များကို စိတ်ဝင်စားဖွယ် လေ့လာသိရှိရပါသည်။ ယခုလေ့လာ တင်ပြထားသော ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရ စကားထာများမှာ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကိုဝှက်ကာ မေးမြန်းသော စကားထာများနှင့် ဥပမာအားဖြင့် ဝှက်ကာမေးမြန်းသော စကားထာများသာ ဖြစ်ပါသည်။

နိဂုံး

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ စကားထာများကိုလေ့လာရာတွင် ၎င်းတို့၏ရိုးရာဓလေ့များ ထင်ဟပ်နေ သော စကားထာအချို့ကို လေ့လာတင်ပြထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။ အချို့သောစကားထာများနှင့် ပတ်သက်၍ ကွင်းဆင်းလေ့လာမှုပြုကာ မှတ်တမ်းများစုဆောင်းပြီး ဖော်ပြထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ထိုသို့ လေ့လာ တင်ပြခြင်းဖြင့် ကချင်တိုင်းရင်းသား ဂျိန်ဖော့မျိုးနွယ်စုတို့၏ စာပေဖွံ့ဖြိုးမှုနှင့် ဘာသာစကား အကျိုး ဖြစ်ထွန်းမှုကို ရည်ရွယ်၍ ဤစာတမ်းကိုပြုစုရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ဖေမောင်တင်၊ ဦး။ ၁၉၅၈။ ဘာသာလောကကျမ်း။ ရန်ကုန်။ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ၂။ ဘီဇက်ဇော်လီ။ ၂၀၁၆။ WUNPAWNG လို့ခေါ်တဲ့ကချင်လူမျိုး။ ရန်ကုန်။ ပန်းလက်ဆောင်စာပေ။
- ၃။ မနမ်ဖန်၊ ဦး။ ၂၀၀၂။ Kachin- English Dictionary ။ ရန်ကုန်။ တနွှေတပုံနှိပ်တိုက်။
- ၄။ မနမ်ဖန်၊ ဦး။ ၂၀၁၄။ Myanmar- Kachin- English Dictionary ။ ရန်ကုန်။ မြင့်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ၅။ မရန်ဘောက်လာ။ ၂၀၁၃။ ခေတ်အမြင်နှင့်ကချင်ယဉ်ကျေးမှု။ မဂ္ဂဇင်းရုံရန်ကုန်စာပေ၊ ကချင်စုရပ်ကွက်၊ မြစ်ကြီးနားမြို့။
- ၆။ မဲဇာ။ ၁၉၆၃။ ကချင်ရိုးရာသုတပဒေသာ။
- ၇။ မင်းနိုင်၊ ဦး။ ၁၉၆၃။ သွေးချင်းတို့ပျော်သည့်မြေစာအုပ်။ ရန်ကုန်။ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ၈။ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ။ ၁၉၇၁။ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတိုင်းရင်းသား ယဉ်ကျေးမှု ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ (ကချင်)။ ရန်ကုန်။ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ၉။ W. J. S. CARRAPIETT ။ ၁၉၂၉။ မြန်မာနိုင်ငံကချင်လူမျိုးများ။ Rangoon. Supdt, Govt. Printing and Stationary, Burma.
- ၁၀။ MAJOR C. M. ENRIQUEZ / ၁၉၃၃။ RACE OF BUMAR မြန်မာနိုင်ငံလူမျိုးစုများ။ DELHI: MANAGER OF PUBLICATION. Second Edition.
- ၁၁။ L. C. Hka Lum, Dr ။ ၂၀၁၈။ မြန်မာ- အင်္ဂလိပ်- ကချင်အိတ်ဆောင်အဘိဓာန်။ မြန်မာနိုင်ငံတိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားဦးစီးဌာနနှင့်ကချင်ရိုးရာယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့ချုပ်
- ၁၄။ Thida Moe & Lillian Kha Nau. 2006. TRILINGUAL ILLUSTRATED DICTIONARY. Yangon. Sutpan Offset.

အင်္ဂလိပ်ဘာသာ

1. HANSON, OLA. 1913. THE KACHINS. CAMBRIDGE LIBRARY COLLECTION.
2. O. HANSON, Rev. 1954. A DICTIONARY OF THE KACHIN LANGUAGE. Rangoon, Baptist Board of Publication.

အင်တာနက်အကိုးအကား

1. [https:// www. encyclopedia.com](https://www.encyclopedia.com).
2. [https:// en.m.wikipedia.org, wiki, Riddle](https://en.m.wikipedia.org/wiki/Riddle).
3. [https:// en.oxforddictionaries.com riddle](https://en.oxforddictionaries.com/riddle).

နောက်ဆက်တွဲ(က)

ဆက်လက်ဖော်ပြရန် ကျန်ရှိနေသော ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိစကားထာများ

- Ja hpawt daw lagaw (4) shani daw lagaw (2) shana daw lagaw (3) - Masha
- Sum tsan pala hpa rai ta - Myi
- N mai lang sum doi hpa rai ta - Lapu
- Naw kaji yang gaw hpyen hkin hpun kaba yang gaw shang gan kawoi ai hpa - Majap
- Magra yang gaw hprut, kabye yang gaw lut - Hka
- Lai shagu hkrap ai hpa ta - Chyinghka
- Lung pu makau grup kaw shakum kum da ai hpa - N gup hte a wa
- Nang shawng ngai shawng nga n na galoi mung ka shun ai hpa - Lagaw lahkam
- Nga nga ai gaw chye ai, rai tim yu yang gaw n mu ai hpa - N bung
- Lung pu kata mam katsap ai gaw hpa - Shing let
- N dung mai pung hkum gaw hpa- Nga hkyi sum pum
- N dum mai bau sa gaw hpa - Lagat tsip
- Kade khatam sat tim n si ai - Hka hte N bung
- Bum n tsa kaw hka wan taw nga ai lapu hpa - Bung hkaw
- Gayin yu magang hpraung magang hpa - Na
- Masawn shabawn gun hkawm ai gaw hpa - Dum si
- Hka jaw tim n madi ai hpa - Nai lap
- Hta lang n mai ai kabrang gaw hpa rai ta - Lam num braw
- Yi ya magwi hpa - Yi wa
- Shani shana jaw tim n chye hkru ai hpa - Pun htaw

နောက်ဆက်တွဲ (ခ)

ကချင်တိုင်းရင်းသားစာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့.

ကချင်အဘိဓာန်ပြုစုရေးအဖွဲ့.

တောင်ယာထဲက ခူယားကောင်

ယောက်ျားကြီးလေးယောက်ပြိုင်တွန်းနေတာဘာလဲ။

တစ်ကိုယ်လုံးမှာမျက်စိရှိသော်လည်းမမြင်နိုင်

တောင်ယာစပါးစိုက်ရန်ခွဲဝေနေပုံ

တောင်ယာစပါးစိုက်နေပုံ

စပါးစိုက်စဉ်အသုံးပြုသော သံကောက်တုတ်ချွန်

ကောက်ကောက်လုံးလုံးဘာတဲ့တုန်း။

တောင်ယာစိုက်သူများနှင့် တွေ့ဆုံစဉ်